

تأثیر اعتیاد بر روی نهاد خانواده

سعید عبادوش^۱

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارسنجان

چکیده

اعتیاد پدیده‌ای است که از زمان قدیم در میان جامعه بشری رایج بود و یکی از معضلات بهداشتی و درمانی جوامع مختلف بود و کمتر کشوری را می‌توان پیدا کرد که در دام این آسیب اجتماعی نباشد و تأثیر بسیار زیادی بر روی کانون گرم خانواده دارد، زیرا فرد معتاد قسمت زیادی از سرمایه خانواده را صرف اعتیاد می‌کند و همین عامل باعث فقر اقتصادی می‌شود که خود باعث بروز مشکلات زیادی می‌گردد. هدف این پژوهش تأثیر اعتیاد بر روی نهاد خانواده است روش پژوهش در این مقاله به صورت توصیفی و تحلیلی است که بر اساس مقالات معتبر علمی و منابع کتابخانه‌ای می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که اعتیاد بر روی نهاد خانواده باعث از هم پاشیدن این کانون مقدس می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اعتیاد، معتاد، خانواده، نوجوانان، جوانان.

مقدمه

اعتیاد پدیده‌ای است که از زمان‌های دور در جوامع بشری وجود داشته است. در حال حاضر نیز به موازات پیشرفت‌های علمی و افزایش غیرقابل تردید سطح شعور و آگاهی مردم همچنان در حال گسترش می‌باشد و هر ساله افراد زیادی را به دام خود می‌کشد. اعتیاد تنها جنبه فردی ندارد بلکه یک آسیب اجتماعی نیز محسوب می‌شود و علاوه بر تهدید سلامت جسم و اقتصادی جامعه نیز اثرات زیان‌آور و غیرقابل جبرانی وارد می‌سازد. (عصاریان، امیدی و اکبری، ۱۳۸۳: ۳۸)

اعتیاد به مواد مخدر، مشکل جهانی بوده و یکی از معضلات بهداشتی و درمانی جوامع مختلف محسوب می‌شود و کمتر کشوری را در دنیا می‌توان پیدا کرد که از این آسیب اجتماعی در امان باشد. بحران اعتیاد مثل بحران‌های دیگر مانند تخریب محیط زیست، فقر و قحطی، جنگ و خونریزی و ظهور بیماری‌های نو پدید سلامت جوامع بشری را تهدید می‌نماید و منجر به مشکلات و معضلات خانوادگی، فساد و بی‌بند و باری، طلاق و ... در جامعه می‌شود. امروزه اعتیاد مختص به یک نژاد، طبقه اجتماعی و گروه سنی خاص نمی‌باشد، به علت پیچیدگی خاصی که این امر دارد، جوامع فقیر، ثروتمند و یا جوامع دور افتاده و تحصیل کرده نمی‌شناسند. امروزه اعتیاد مثل وبا در حال توسعه است. اهمیت برخورد علمی و اصولی با اعتیاد زمانی مشخص می‌شود که بدانیم بر اساس گزارش‌ها، اعتیاد به مواد مخدر یکی از چهار بحران جهانی است که در کنار سه بحران دیگر یعنی محیط زیست، فقر و تهدیدات اتمی قرار دارد.

پیشینه پژوهش

۱. شاطریان و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به "بررسی عوامل مرتبط با عود اعتیاد در بیماران مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد شهر ایلام" پرداختند. اعتیاد یک بیماری روانی اجتماعی است که باعث وابستگی روانی و فیزیولوژیک فرد مبتلا به این مواد می‌شود و در عملکرد جسمی، روانی و اجتماعی تأثیرات نامطلوب بر جای می‌گذارد. از ابعاد مهم این مسئله بازگشت به مواد بعد از ترک است. هدف این مطالعه شناسایی برخی عوامل موثر بر برگشت افراد معتاد به سمت مصرف دوباره مواد مخدر در مراجعه کنندگان به مراکز ترک اعتیاد شهر ایلام می‌باشد. پژوهش حاضر یک مطالعه مورد شاهدهی است. مطالعه بر روی افراد معتاد ساکن شهر ایلام در سال ۱۳۹۱ انجام شده است. نمونه مورد مطالعه شامل: ۹۳ نفر گروه مورد (افراد معتادی که کمتر از ۶ ماه از ترک اعتیاد بازگشت مجدد داشتند) و ۹۳ نفر گروه شاهد (افراد معتادی که در مدت زمان ۶ ماه از شروع ترک، بازگشت مجدد نداشتند) بودند که از ۴ مرکز ترک اعتیاد وارد مطالعه شدند. اطلاعات به دست آمده با استفاده از آزمون تی تست و کای اسکور و رگرسیون لجستیک مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش: در آنالیز تک متغیره داده‌ها این مطالعه متغیرهای سابقه ترک اعتیاد، معاشرت با دوستان معتاد، تحصیلات، سابقه اعتیاد در خانواده، وضعیت اشتغال، مصرف سیگار، نوع ماده مخدر، سن و تعداد افراد خانواده ارتباط معنی‌دار نشان داد و در آنالیز چند متغیره رگرسیون لجستیک متغیرهای سن، سابقه ترک اعتیاد، معاشرت با دوستان معتاد، ابقه اعتیاد در خانواده، وضعیت اشتغال، تحصیلات، مصرف سیگار، تعداد افراد خانوار، وضعیت تاهل، نوع ماده مخدر ارتباط معنی‌دار نشان داد. به طور کلی پیشگیری از عوامل خطر عود مواد مخدر یک برنامه چند بعدی است که با اجرای آن می‌توان از عود اعتیاد در معتادان تحت درمان جلوگیری کرد.

۲. کمری، کمری و رحمانی (۱۳۹۴) به "بررسی نقش عوامل موثر در جلوگیری از آلودگی نوجوانان و جوانان به مواد مخدر (از دیدگاه مشاوران و مدرسان تعلیم و تربیت)" پرداختند. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش عوامل تأثیرگذار در پیشگیری از گرایش نوجوانان و جوانان به مصرف افیون‌ها، مواد مخدر، دیگر داروهای به ظاهر انرژی‌زا و الکل نوشته شده است. تحقیق حاضر با استفاده از روش تحلیلی، توصیفی و به کمک علم آمار استنباطی به انجام رسید. از آن‌جا که تحقیقات انجام شده در مورد زمان شیوع اعتیاد بین گروه‌های سنی آلوده به مواد نشان داده است که نوجوانی و جوانی بحرانی‌ترین دوره زندگی برای گرایش به مصرف مواد اعتیاد‌آور است، همچنین مکان‌هایی مثل مدارس محیط‌های طبیعی برای شروع استفاده از این مواد

هستند؛ لذا پژوهشگران این پژوهش به منظور کاربردی کردن آن، دانشجویان تربیت معلم را که رهبران آموزش و مربیان آینده مدارس کشور هستند و بیشترین نقش را در این زمینه ایفا خواهند کرد به عنوان جامعه آماری انتخاب کردند. نتیجه پژوهش حاکی از آن است که خانواده و آموزش و پرورش، به عنوان دو رکن مهم می توانند با همکاری و دستیابی به هر گونه آگاهی و شناخت از عوامل و خطرات آلوده شدن فرزندان دانش آموزان خودشان به مواد افیونی و ... بیشترین نقش را داشته باشند.

۳. عیدی فرخانی (۱۳۹۶) در پژوهشی به "بررسی رابطه بین میزان فقر فرهنگی با مصرف مواد مخدر صنعتی" پرداخت. امروز ازدیاد مصرف مواد مخدر و عوارض ناشی از آن بشریت را به شدت زیر فشار قرار داده و هر روزه تعداد قابل توجهی از افراد قربانی این ماده شوم شده و به کام نیستی و تباهی کشیده می شوند. مشکل اعتیاد به عنوان یک پدیده مخرب شده است تا محقق در این تحقیق به بررسی تأثیر ضعف اعتقادات اخلاقی و مذهبی با مصرف مواد مخدر صنعتی در شهرستان شیروان بپردازد. روش تحقیق، به روش پیمایشی، از نظر زمانی مقطعی و از نوع مطالعات کاربردی است و روش نمونه گیری، طبقه ای متناسب با حجم نمونه می باشد. این تحقیق با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته بر روی نمونه ای متشکل از ۲۹۸ نفر از جامعه آماری ۱۳۲۲ نفره از معتادانی که جهت ترک اعتیاد به مواد مخدر صنعتی به مراکز ترک اعتیاد در سال ۱۳۹۴ مراجعه کردند، مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش از آزمون های پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون، آزمون T مستقل و تحلیل واریانس استفاده شده است. نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین فقر فرهنگی با مصرف مواد مخدر صنعتی در سطح ۵٪ همبستگی معناداری وجود دارد، بنابراین فرضیه تحقیق تأیید می شود یعنی بین فقر فرهنگی با مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه معنی داری وجود دارد.

۴. مکوندی، هادی زاده، مکوندی (۱۴۰۰) در پژوهشی به "بررسی علل گرایش دانش آموزان به مواد مخدر" پرداختند. اعتیاد در جهان امروز یکی از مهم ترین مسائل اجتماعی است که در بیشتر کشورها به صورت مشکل عمده ای مطرح شده و کشور ما نیز از این آسیب اجتماعی در امان نمانده است و هر روز در گوشه و کنار ایران شاهد قربانی افرادی در دام مواد اعتیاد آور هستیم و متأسفانه دانش آموزان نیز از این قاعده جدا نیستند. دانش آموزان در معرض خطرات زیادی قرار می گیرند که سلامت جسمی و روانی آنها را تهدید می کند، یکی از این عوامل خطرساز که از رشد و بالندگی آنها جلوگیری می نماید، رشد بی رویه سوء مصرف مواد مخدر است. هدف از این مقاله بررسی علل گرایش دانش آموزان به مواد مخدر است و به روش توصیفی و تحلیلی بر اساس منابع کتابخانه ای و مقالات است.

تاریخچه مواد مخدر

استعمال مواد مخدر سابقه ای طولانی در میان جامعه داشت و شکل های مصرف آن نیز متنوع بوده و به زمینه های مساعد در هر جامعه بستگی داشته است. ولی اشاعه استعمال آن به منظور از پا در آوردن ملل شرقی، ناشی از سیاست استعماری و غیر انسانی دشمنان بشریت در چند قرن اخیر بود. آنان که در مقام خرابی نسل ها و نابودی نیروی انسانی ما بوده اند، امروزه در همان شعله های آتش ویرانگر و نابود کننده که خود برافروخته اند می سوزند و در سقوط شگرف دست و پا می زنند. دیو بد سرشت استعمار که با حشیش، تریاک و توتون قصد جان جوانان ما کرده بود، امروزه خود در چنگال مرگبار خطرناک تری چون هروئین، مرفین، ال. اس. دی و مواد دیگر گرفتار شدند و هر روز شعله های خانمان برانداز این سموم مهیب در میان کشورهای غربی به سرعت افزایش یافت تا آن جا که پس از جنگ جهانی اول برای رهایی از شراره های سوزان آن به جامعه ملل متوسل شدند. برخلاف آنچه که مشهور است چینی ها اولین مردمی نبودند که با تریاک آشنایی داشتند، اگر چه حکما و دانشمندان چینی از دیرباز با خواص درمانی تریاک آشنا بودند و نخستین اثر چینی که گفتگو از خواص دارویی این ماده نمود مربوط به قرن نهم، م، است ولی همچنان تا سده دوازدهم، م، افیون در چین رواج نداشت ولی با یورش مغولان به این سرزمین و اشغال آن کشور "تریاک خوری" نیز به دست مغولان جایی برای خود باز کرد و در گوشه و کنار چین تریاک خورهایی که معتاد به افیون شده بودند ولی تعدادشان اندک بود، مشاهده می شد. (برفی، ۱۳۷۸: ۵۶)

تعریف اعتیاد

اعتیاد را به عادت کردن، خو گرفتن و خود را وقف عادتی نکوهیده کردن معنی کردند. به عبارت دیگر، ابتلای اسارت آمیز به ماده مخدر که از نظر جسمی یا اجتماعی زیان آور است؛ اعتیاد نام دارد. (ستوده، ۱۳۹۸: ۱۸۹)

حال برای درک بهتر اهمیت و ضرورت پژوهش در باب اعتیاد می توان به بررسی آثار و نتایج و زیان های بهداشتی، اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی و سیاسی اعتیاد پرداخت، مهم ترین آنها عبارتند از:

زیان های بهداشتی

مواد مخدر تارهای صوتی حنجره را تحریک کرده و به التهاب مزمن دچار می سازد که در نتیجه آن، آهنگ صدای معتاد غیرطبیعی می شود. ریه ای که باید هوای لطیف استنشاق کند بر اثر دود مواد ناتوان می گردد و زمینه بروز بیماری سل و سرطان فراهم می شود. اضافه بر آن دود سبب بسته شدن حبابچه های ریه شده که بر اثر آن اکسیژن کافی به خون نمی رسد و موجب طپش قلب، تنگی نفس و دوران سر معتاد می شود. اضافه بر آن به علت التهاب مخاط های دهان، دهان معتاد همیشه خشک می گردد.

زیان های اقتصادی

مصرف مواد افیونی و دخانیات و سایر مواد مخدر علاوه بر مضرات فراوان بهداشتی و خطرات جانی که همراه دارد، زیان های قابل ملاحظه و غیر قابل جبران اقتصادی برای فرد معتاد و خانواده او و به طور کلی برای جامعه به ارمغان می آورد. استعمال مواد مخدر نیروی کار مملکت را کاهش داده و کاهش نیروی کار موجب کاهش تولیدات داخلی و کاهش تولیدات داخلی موجب وابستگی اقتصادی و در نتیجه فقر اقتصادی و فرزندش فقر فرهنگی در سطح جامعه گسترده می شود. با گسترده شدن فقر در سطح جامعه باز هم بر تعداد افرادی که به مواد مخدر روی می آورند افزوده شده و چون بین فقر، اعتیاد و بزهکاری رابطه مستقیمی وجود دارد بنابراین انحراف و کجروی هم در جامعه زیاد خواهد شد. سرمایه های کلانی که به وسیله معتادان به آتش کشیده می شود به هر طریق که به کار گرفته شود می تواند ایجاد اشتغالزای سالم و مفید، رونق اقتصادی و تولید بیشتر شود که نتایج آن به همه مردم برسد.

زیان های اجتماعی و اخلاقی

تعمیم استعمال مواد افیونی و دخانی به خصوص تریاک و سیگار و روز افزونی مصرف آنها، تنها به زیان های بهداشتی و اقتصادی ختم نمی شود بلکه به موازات سایر مضرات و خسارات و معنوی فردی وارده از آن مشکلات اجتماعی چندی نیز از تعمیم این عادات زشت و این اقدامات مضر حاصل می گردد که وسعت دایره آثار سوء اش با روز افزونی استعمال آن رابطه مستقیم دارد. مشکلات اجتماعی عادت به مواد مخدر را نمی توان در دایره معینی محدود و به موارد معدودی منحصر دانست، بلکه بر حسب انواع آنها و شرایط مختلف زندگی و تماس های اجتماعی آثار ناگوار اعتیاد به مواد مضر می تواند با شعاع وسیع تری منشأ اثر گردد. بوی بد دهان معتادان یکی از مسایل مهم اجتماعی را به وجود می آورد، که هم در روابط اجتماعی موجبات نفرت و انزجار افراد سالم را نسبت بدان ها فراهم می سازد و هم در مراحل حساس تر از آن یکی از عوامل مهم اختلافات زناشویی و طلاق به شمار می رود.

زبان های سیاسی اعتیاد

گر چه استعمال مواد مخدر و وجود اعتیاد زائیده عوامل مختلفی است، اما از زیربنای سیاسی محکمی برخوردار است. استکبار جهانی همیشه از اعتیاد به عنوان یک حربه کاری و فلج کننده استفاده کرده است. استکبار با رواج اعتیاد و فساد در جوامع، شرایط مساعدی برای غارت و سایر برنامه های استعماری خود به وجود آورده و می آورد. استعمار دریافته است که با مداخله نظامی و تحریم اقتصادی نمی توان ملتی را تحت استعمار خویش در آورد، چرا که به دنبال رشد و آگاهی کامل ملل ضعیف جهان و عدم کارآیی نظامی، باید آنها فکر دیگری برای بهتر استعمار کردن و بهره کشی از کشورها را انتخاب کنند. (برفی، ۱۳۷۸: ۴۴)

آثار اعتیاد بر نهاد خانواده

خانواده گروهی است شامل افرادی که از طریق پیوند زناشویی و یا پذیرش یکدیگر به عنوان شوهر، زن، مادر، پدر، برادر و خواهر در ارتباط متقابل بوده، فرهنگ مشترکی را پدید می آورند و در واحد خاصی به نام "خانه" زندگی می کنند. این واحد کوچک اجتماعی می تواند در تأمین بسیاری از نیازهای بنیادی فرد و جامعه از جمله تنظیم رفتار جنسی و زاد و ولد، مراقبت از فرزندان و افراد ناتوان و سالمند خانواده، جامعه پذیری کودکان و تثبیت جایگاه و منزلت اجتماعی آنان، فراهم آوردن امنیت اقتصادی و به طور خلاصه تأمین نیازهای جسمی و روحی آنها نقش اساسی ایفا کنند. (ستوده، ۱۳۹۸: ۵۰)

محیط خانواده برای هر خانواده منحصر به فرد است. رابطه میان والدین اغلب واضح ترین نشانه آن است که چه چیزی شیوه بودن و تعامل خانواده را تشکیل می دهد. والدین مدل هایی برای چگونگی ارتباط یک جنس با جنس دیگر، چگونگی کار کردن و مشارکت در جهان و چگونگی سازگاری با دیگر افراد هستند. ممکن است فرزندان این مدل را به شکل شاد، عصبانی، مهربان، وحشتناک، سخت گیر، بی تکلف، گرفتار، گذشت و ... تجربه کنند. مهم ترین تأثیر اعتیاد بر نهاد خانواده عبارتند از: (زهراکار و جعفری، ۱۴۰۰: ۱۶۲)

مشکلات اقتصادی معتاد بر خانواده

یکی از منافع اصلی هر جامعه ای برای سامان دادن به وضعیت اقتصادی بر خورداری از نیروی انسانی ماهر در پرتو تربیت بار می آیند. این ها می توانند از منابع طبیعی و ثروت مادی جامعه استفاده بهینه را ببرند و باعث رونق اقتصادی جامعه گردند. (ملکی، ۱۳۹۴: ۱۲)

آنچه خانواده به عنوان ارزش می شناسد، نقش مهمی در رشد فرزندان و زندگی خانوادگی ایفا می کنند. زمانی که والدین، ارزش های یکسانی را حفظ و حمایت می کنند که ارزش خانواده نامیده می شود. این ارزشی است که نمی توان آن را نادیده گرفت و مستلزم آن است که هر فرزند، موضع خود را در رابطه با آن، مشخص کند. ارزش های مشترک خانواده، حول تحصیلات، مذهب، اقتصاد، موفقیت، خوبی و بدی شکل می گیرند. تمام افراد درون این سیستم یاد می گیرند که بر محدودیت هایی که این فضا به وجود آورده است غلبه کند. (زهراکار و جعفری، ۱۴۰۰: ۱۶۲)

اگر در خانواده ای فرد معتاد وجود داشته باشد، قسمت زیادی از سرمایه خانواده را معتاد هزینه اعتیاد می کند که خود این امر مشکلات غذایی، رفاهی، آموزشی، بهداشتی و اخلاقی زیادی برای افراد خانواده ایجاد می کند تا جایی که فرزندان کوچک وزن خانه مجبور به اعمالی می شوند که در حد توان آن ها نمی باشد و حتی گاهی اوقات به اعمال غیر اخلاقی و منافی عفت نیز می شوند. (برفی، ۱۳۷۸: ۴۳)

طلاق و از هم گسیختگی خانواده

طلاق نوعی گسست، جدایی و اخلاف در بنیان های اساسی خانواده است، به طوری که کارکرد خانواده را مختل و آسیب های اساسی به آن وارد می سازد، طلاق یک پدیده روان شناختی است؛ چرا که بر تعادل روانی فرزندان و بستگان خانواده به شدت تأثیر می گذارد، همچنین یک پدیده جمعیت شناختی است؛ چون بر ترکیب جمعیتی و ساختار آن اثر می گذارد و از سوی دیگر، طلاق یک پدیده اجتماعی است؛ به این معنا که علل و زمینه های اجتماعی موجود و به طور کلی، ساختار جامعه می تواند سبب از هم گسیختگی خانواده شود. طلاق با اعتیاد، جرم و بزهکاری، روان پریشی، عدم تعادل شخصیتی، خودکشی و یا جامعه ستیزی و نظایر آن حکایت می کند و طلاق موجد آنها به شمار می آید. (حسینی، رضاپور و ساعتلو، ۱۳۹۴: ۳۵)

طرد شدن افراد معتاد

از جمله آثار شومی که اعتیاد برای شخص معتاد دارد، طرد شدن او از خانواده، نزدیکان و جامعه است، همه به او، به عنوان مجرم نگاه می کنند. برای خود نقش و جایگاهی در خانواده و جامعه نمی یابد، در نتیجه طرد می شود و به گوشه و کنار خیابان ها و یا به افراد معتاد همانند خود پناه می برد، شغل خود را از دست می دهد، عضو باندهای قاچاق می شود و به انجام هر جنایتی که پیش آید مبادرت می ورزد، یا آن که برای رهایی از اعتیاد و زندگی نکبت بار دست به خودکشی می زند. (اسعدی، ۱۳۷۲: ۲۹۱)

سرقت کردن

سرقت از با سابقه ترین جرایم بشری است که در جامعه های مختلف به شیوه های گوناگون دیده می شود. این پدیده در طول زمان دستخوش دگرگونی ها و تغییرات زیادی شده، اما تنها چیزی که از بدو پیدایی و شکل گیری آن تا کنون ثابت مانده، زشتی و مذموم بودن ماهیت آن است. با گذشت زمان شیوه ها و روش های سرقت، نوع اموال و اشیاء مسروقه و وسایل و ابزار مورد استفاده برای ارتکاب سرقت تغییر یافته، به طوری که امروزه برخی از سارقان از آخرین تکنیک ها و تکنولوژیها برای پیشبرد کار خود استفاده می کنند. به همین لحاظ، شیوه های مقابله و روش های برخورد با آنها متناسب با دگرگونی های سرقت متحول شده است. (ستوده، ۱۳۹۸: ۱۵۷)

تنها مسئله ای که برای معتاد مهم است، تهیه و مصرف ماده مورد اعتیاد است و برای دست یافتن به ماده مورد نیاز از هیچ کاری خود داری نمی کند، اگر او پول خرید دارو را ندارد و در سنین نوجوانی است، ابتدا به سراغ جیب پدر، کیف مادر و دیگر افراد خانواده می رود. وقتی دیگر نتوانست به پول نقد در خانواده دست یابد، چه بسا به سرقت اشیاء موجود در خانواده و فروش آنها فکر می کند. البته این نوع رفتار، در مورد معتادان دارای همسر و فرزند هم صدق می کند، به طلا و جواهرات همسرش و اشیاء قابل فروش به طور پنهانی مبادرت می ورزد، اگر از خانه و خانواده قطع امید کند، به جستجوی تهیه پول از طریق دیگر می پردازد و شاید نخستین راهی که به نظرش می رسد، همکاری با فروشندگان مواد مخدر و ... باشد و یا مرتکب سرقت می شود.

اختلالات روانی فرد معتاد در خانواده

اختلال روانی، یعنی عدم توانایی روان شناختی فرد در مقابله واقع بینانه و موثر با سختی های معمولی زندگی، کسانی مانند افراد معتاد که اختلال روانی دارند هنجارهای اجتماعی را نقض می کنند؛ زیرا رفتار آنان می تواند از افسردگی غیر منطقی تا خوش خیالی ها و نارسایی های تفکر و بیان را در برگیرد. رفتار این نوع افراد ممکن است غیر قابل پیش بینی، غیر قابل درک و یا حتی در تضاد با دیگران باشد. این امر موجب می شود تا روابط متقابل اجتماعی افراد معتاد در خانواده و اجتماع دشوار گردد. (ستوده، ۱۳۹۸: ۱۱۳)

علل و زمینه های اعتیاد

عوامل و علت های بسیاری باعث گرایش و آلودگی افراد و مخصوصاً نوجوانان و جوانان به مواد مخدر و سایر افیون ها می شود که عبارتند از:

فقدان ایمان و ضعف مبانی مذهبی

نابسامانی ها، کجروی ها و سرکشی ها، همه از یک چیز حکایت می کند و آن دور افتادن و جدا شدن انسان از اصل ایمان است. چون فرد بی ایمان به هیچ اصلی پایبند نیست و به ارزش های اخلاقی و اجتماعی هیچ اعتقادی ندارد. ضعف مبانی مذهبی و سست شدن اعتقاد به خداوند سبب شده است که انسان به دلیل قرار گرفتن در برابر ناملایمات به مخدرات روی آورد تا ساعتی در کنار آن آرام بگیرد و این واقعیتی است آشکار که مصرف مواد مخدر دقیقاً زمانی اوج گرفت که نگرش های مذهبی از اذهان یا دست کم از بخش آگاهانه آن پاک شد.

محرومیت های ناشی از زندگی ماشینی امروز

امروز جهان برای بشر جای تنگی شده و آدمی به انواع مشکلات گرفتار آمده و کمبودها روز به روز با شدتی هر چه بیشتر او را تهدید می کنند. انسان امروزی چنان اسیر و برده صنعت شد که انسانیت را از یاد برده و برای خود دنیایی پر از فشار و درد و خالی از عاطفه بنا نمود که در حال حاضر برای رهایی از فشارها به مواد مخدر و سایر مواد توهم زا پناه می برد تا لحظه ای غم از دل بردارد و آرام گیرد. (برفی، ۱۳۷۸: ۱۳۵)

اختلافات و نابسامانی های خانوادگی

انسان سیستمی زنده و ساختار یافته است که ابتدا در محیط خانواده به موجودی اجتماعی تبدیل می شود. خانواده بی شک مهم ترین سازمانی است که زمینه ساز رشد و رفاه فیزیکی، روانی و اجتماعی فرد است و پدیده اجتماعی فرزندان از سوی خانواده عاملی مهم در زمینه رفتارهای تضمین کننده سلامت شناخته شده است. این سیستم اجتماعی کامل با ایجاد پیوندهای عاطفی و مراقبتی قوی اعضا را کنار یکدیگر نگه می دارد به طوری که اعضای خانواده کنترل، تأیید و اختلاف عقیده داشتن با یکدیگر را تمرین می کنند و برای برقراری و حفظ تعادل در خانواده تلاش می کنند. وجود چنین سازمانی در خانواده کمک می کند تا در این چارچوب زمانی و تحولی به اهداف خود دست یابد و کارکرد خود را مانند یک واحد اجتماعی حفظ کند. کارکرد خانواده به چگونگی روابط اعضای خانواده، تعادل، حفظ روابط و چگونگی تصمیم گیری ها و حل مسائل اعضای خانواده اطلاق می شود. بی توجهی به کارکردهای خانواده نوعی عدم تعادل ایجاد می کند که در پی آن خانواده دچار بحران می شود در واقع، ریشه بسیاری از آسیب های اجتماعی و دشواری های ارتقای سلامت جامعه به نوعی ارتباط تنگاتنگ با کارکرد و عدم سلامت نهاد خانواده است. تعارض شخصیت افراد، اختلال در رفتارهای فردی و اجتماعی، جرم و بزه، اعتیاد و ... همگی ریشه در فضای ناسالم و آشفته فرهنگی - تربیتی خانواده دارد. ناسازگاری های دائمی در خانواده، فقدان پدر و مادر یا هر دو در زمان کودکی، می تواند فرد را در خانواده به شدت تحت تأثیر قرار داده و او را به یکی از مواد مخدر هر چند ابتدا از موادی مانند سیگار شروع شده سوق دهد. (مکوندی، هادی زاده و مکوندی، ۱۴۰۰: ۳۴۸)

فقر اقتصادی

به رغم این که بین فقر مادی و اعتیاد به مواد مخدر هیچ ارتباطی وجود ندارد، ولی عامل مهمی در معتاد شدن جوانان جامعه است؛ زیرا به دلیل فقر و نداری امکان دسترسی به بسیاری از امکانات آموزشی را از دست می دهند و هیچ تخصص و حرفه ای

پیشه نمی کنند و در نتیجه در بازار کار سهم عمده ای ندارند. همین امر موجب کشیده شدن گروهی از جوانان به سمت و سوی فروش مواد مخدر و امکان استفاده از آن می شود. (کمری، کمری و رحمانی، ۱۳۹۴: ۵۶)

نتیجه گیری

اعتیاد یکی از مهم ترین مسائل جامعه امروزی است و استعمال مواد مخدر سابقه ای طولانی در میان جامعه داشت و شکل های مصرف آن نیز متنوع بوده و به زمینه های مساعد در هر جامعه بستگی داشت. ولی اشاعه استعمال آن به منظور از پا در آوردن ملل شرق، ناشی از سیاست استعماری و غیر انسانی دشمنان بشریت در چند قرن اخیر بود. اعتیاد می تواند آثار و نتایج زیانباری از جمله: زیان های بهداشتی، زیان های اقتصادی، زیان های اجتماعی و اخلاقی و زیان سیاسی اعتیاد بر جای بگذارد. خانواده گروهی است شامل افرادی که از طریق پیوند زناشویی و با پذیرش یکدیگر به عنوان شوهر، زن، مادر، پدر، برادر و خواهر در ارتباط متقابل بود و فرهنگ مشترکی را پدید می آورند. مهم ترین تأثیر اعتیاد بر نهاد خانواده شامل: مشکلات اقتصادی، طلاق و از هم گسیختگی، طرد شدن افراد معتاد، سرقت کردن، اختلالات روانی فرد معتاد در خانواده می شود. عوامل بسیاری باعث گرایش و آلودگی افراد در دام اعتیاد می شوند که می توان به مهم ترین آنها که شامل: فقدان ایمان و ضعف مذهبی، اختلافات و نابسامانی های خانوادگی، محرومیت های ناشی از زندگی ماشینی امروز و فقر اقتصادی اشاره نمود. اعتیاد تأثیر بسیار زیادی بر روی کانون گرم خانواده دارد و باعث از هم گسیختگی این نهاد مقدس می شود.

منابع

۱. اسعدی، حسن (۱۳۷۲) پژوهشنامه ای درباره بحران جهانی مواد مخدر، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول.
۲. برفی، محمد (۱۳۷۸) از میکده تا ماتمکده اعتیاد: بررسی ابعاد فقهی - اجتماعی اعتیاد، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول.
۳. حسینی، فاطمه؛ رضاپور، محمد؛ ساعتلو، مرضیه عصمت (۱۳۹۴) بررسی عوامل موثر بر افزایش میزان طلاق (مورد مطالعه: زوج های متارکه شهرستان سرپل ذهاب استان کرمانشاه) فصلنامه مددکاری اجتماعی، دوره ۴، ش ۲، ص ۳۵.
۴. زهراکار، کیانوش؛ جعفری، فروغ (۱۴۰۰) مشاوره خانواده (مفاهیم، تاریخچه، فرایند و نظریه ها) تهران: ارسباران، چاپ اول.
۵. ستوده، هدایت الله (۱۳۹۸) آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات) تهران: آوای نور، چاپ بیست و هفتم.
۶. شاطریان، محسن؛ منتی، رستم؛ کسانی، عزیز؛ منتی، والیه (۱۳۹۳) مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، دوره ۲۰، ش ۶، ص ۱۶۵.
۷. عیدی فرخانی، صادق (۱۳۹۶) بررسی رابطه بین میزان فقر فرهنگی با مصرف مواد مخدر صنعتی، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، دفتر تحقیقات کاربردی فا.ا. خراسان شمالی، س ۴، ش ۱۳، ص ۷.
۸. عصاریان، فاطمه؛ امیدی، عبدالله؛ اکبری، حسین (۱۳۸۳) بررسی ویژگی های روانشناختی و شخصیتی جوانان وابسته به مواد مخدر افیونی در شهر کاشان ۱۳۷۹، فصلنامه علمی و پژوهشی فیض، ش ۲۹، ص ۳۸.
۹. کمری، حسین؛ کمری، فریده؛ رحمانی، بتول (۱۳۹۴) بررسی نقش عوامل موثر در جلوگیری از آلودگی نوجوانان و جوانان به مواد مخدر (از دیدگاه مشاوران و مدرسان تعلیم و تربیت) دانش انتظامی کرمانشاه، س ۶، ش ۲۲، ص ۴۹.
۱۰. ملکی، حسن (۱۳۹۴) مبانی و اصول تربیت، تهران: آییژ، چاپ دوم.
۱۱. مکوندی، کبری؛ هادی زاده، میلاد؛ مکوندی، عنایت (۱۴۰۰) علل گرایش دانش آموزان به مواد مخدر، همایش پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران، دوره ۸، ص ۳۸۳.